

ISSN 2224-8609

ВІСНИК

**ВОЛИНСЬКОГО ІНСТИТУТУ
ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

№18

2017

Голова редакційної колегії:

Оксанич О.

д.е.н., професор, Волинський інститут економіки та менеджменту.

Заступник голови редакційної колегії:

Горбовий А.

д.т.н., професор, академік Академії економічних наук України та Інженерної академії України, Волинський інститут економіки та менеджменту.

Члени редакційної колегії:

Халецька А.

д.н.держ.упр., професор, академік Академії економічних наук України, Волинський інститут економіки та менеджменту

Реслер М.

д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку і оподаткування Мукачівського державного університету, академік Академії економічних наук України, Національний координатор міжнародного проекту Волинського інституту економіки та менеджменту;

Липчук В.

д.е.н., професор, академік Академії наук вищої освіти України, завідувач кафедри статистики та аналізу, директор навчально-наукового інституту економіки АПК Львівського національного аграрного університету;

Гарасим П.

д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України, факультет управління фінансами та бізнесу, Львівський національний університет імені Івана Франка;

Телюс Я.

доктор, професор, ректор, Staropolska szkoła wyższa w Kielcach (м. Кельце, Республіка Польща);

Цібакова В.

доктор, професор, ректор, Vysoká škola ekonomie a manažmentu verejnej správy v Bratislave (м. Братислава, Словацька Республіка);

Вічіч С.

доктор, ректор, Висока Хотелийерска школа (м. Белград, Республіка Сербія);

Штефко Р.

доктор, професор, декан факультету менеджменту, Prešovská univerzita v Prešove (м. Прешов, Словацька Республіка);

Іллєв І.

д.ю.н., професор, ректор, Частен професионален колеж «Света София» (м. Софія, Республіка Болгарія);

Магда Р.

доктор, інститут економіки, методології та інформатики, Károly Róbert College (м. Дьєндьеш, Угорщина);

Чєнчяла Ю.

доктор, ректор, Vysoká škola podnikání (м. Острава, Чеська Республіка);

Гурняк К.

доктор, професор, ректор, Nadbużańska Szkoła Wyższa im. Marka J. Karpia (м. Семятиче, Республіка Польща);

Вежбєнец В.

доктор, професор Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławiu (м. Ярослав, Республіка Польща).

Спулбер Д.

доктор, дослідник кафедри соціальних та політичних наук, Università degli Studi di Genova (м. Генуя, Італія).

Відповідальний секретар:

Степанюк О.

к.т.н., доцент кафедри менеджменту організацій та зовнішньоекономічної діяльності, академік Академії економічних наук України, перший проректор Волинського інституту економіки та менеджменту.

Комп'ютерна верстка:

Горбач В.

інспектор наукового відділу Волинського інституту економіки та менеджменту.

Збірник зареєстрований

Міністерством юстиції України 26.05.2011

Засновник збірника

Волинський інститут економіки та менеджменту

Свідоцтво про державну реєстрацію

КВ №18123-6923Р

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України

(економічні науки) на підставі наказу МОН України від 26.05.2014 р. № 462

Видавець:

Волинський інститут економіки та менеджменту

Адреса:

вул. Електроапаратна, 3, м. Луцьк, 43020

тел./факс.: (0332) 78-98-33

e-mail: visnyk.viem@viem.edu.ua.

*Рекомендовано до друку Вченою радою Волинського інституту економіки та менеджменту
(протокол № 9 від 25 травня 2017 р.)*

Опубліковані матеріали відображають точку зору авторів, яка може не збігатись з позицією редколегії збірника. Автори несуть відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб.

Рязанова Н. О., к.е.н., доцент
Державний Заклад «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ МІСТ І АГЛОМЕРАЦІЙ

У статті розглянуто форми розвитку міської агломерації, запропоновано визначення понять «регіональна метрополія», «потенціал агломерування», представлено етапи формування регіональних метрополій та процес реалізації потенціалу агломерування міської агломерації.

Ключові слова: агломерація, місто, міська агломерація, потенціал агломерування, метрополія, регіональна метрополія.

The forms of development of town agglomeration are considered in the article, determination of concepts «regional metropolis», «agglomerating potential» is offered, the stages of forming of regional metropolises and process of achieving of agglomerating of town agglomeration are presented.

Key words: agglomeration, city, town agglomeration, agglomerating potential, metropolis, regional metropolis.

В статье рассмотрены формы развития городской агломерации, предложено определение понятий «региональная метрополия», «потенциал агломерирования», представлены этапы формирования региональных метрополій и процесс реализации потенциала агломерирования городской агломерации.

Ключевые слова: агломерация, город, городская агломерация, потенциал агломерирования, метрополия, региональная метрополия.

Вступ. Аналіз практики радикальних перетворень в економіці з усією очевидністю виявляє інтенсивне нарощування глобалізаційних і регіоналізаційних явищ, їх взаємодію і протиріччя. Функціонування міст та агломерацій суттєво позначається на розвитку суспільства. Агломерації посилюють значення інформації й інноваційних технологій у суспільному житті, сприяють реалізації життєвих потреб, розвитку науки, інтелектуальних і творчих здібностей населення. Процес розвитку міста постійно йде в напрямі формування функцій управління, якісного їх удосконалення. Одночасно з розвитком державних систем формувалося міське самоуправління як спосіб здійснення владних повноважень, суть якого полягала в орієнтації влади на інтереси місцевих жителів. Існує потреба в стійкому розвитку міста та його населених пунктів шляхом співробітництва державної та місцевої влади, проведення міського планування заради визначення стратегії розвитку міста майбутнього.

Аналіз останніх досліджень. Серед публікацій, присвячених проблематиці розвитку міст і агломерацій, частина стосується питань визначення ролі міст і агломерацій як центрів територіально-організованих соціально-економічних систем. На увагу заслуговують дослідження Зінченко Т. Є. [3], Сіройч З.С. [5], Богачова С.В. [2], Аверкиної М.Ф. [1], Назарко А.Т. [4], Тищенко О.П. [6], у яких визначено закономірності формування та функціонування міських агломерацій, їхній вплив на регіональний економічний розвиток, використання окремих складових потенціалу. Зокрема, існує потреба в подальшому опрацюванні проблемних питань управління розвитком міських агломерацій в організаційному, економічному та правовому аспектах.

Методика досліджень. Використано загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми наукового дослідження: діалектики, аналізу і синтезу, класифікації та типології; системного підходу; статистичний аналіз, таблично-графічний.

Статистичну та інформаційну базу дослідження становлять дані Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, праці зарубіжних і вітчизняних учених, законодавчі й нормативні акти.

Постановка завдання. Метою статті є: по-перше, визначення і обґрунтування економіко-правових проблем управління розвитком міських агломерацій в Україні та виявлення шляхів їх подолання, по-друге, прогнозування ймовірних негативних наслідків урбанізації та агломерування в Україні в контексті зростання диспропорцій у рівнях соціально-економічного розвитку центрів та периферії.

Результати досліджень. Велике місто це цілісне соціально-економічне територіальне утворення, районний розподіл із відповідними органами управління, виробничою спеціалізацією і системою внутрішніх економічних зв'язків. Характерними рисами великого міста є: ключова роль у регіональній та національній системах розселення; високий рівень промислової спеціалізації структури зайнятості в економіці міста, що перевищує загальнонаціональний середній показник (більш ніж 25%); достатньо обмежена кількість зовнішніх функцій, які виконуються містом; високий рівень диверсифікації структури міської економіки, що оцінюється за умови виключення основних містоутворюючих підприємств; певна кількість основних містоутворюючих підприємств, що реалізують промислові функції міста, та їх істотне домінування над іншими підприємствами містоутворюючого сектору; реалізація промислової функції міста на національному та міжнародному рівнях [2].

Розвиток великої міської агломерації як динамічної системи, що самоорганізується, здійснюється у двох формах: еволюційний та ініційований розвиток. У процесі еволюційного розвитку здійснюється рух від індустріальної до розвинутої постіндустріальної агломерації. Агломерація при цьому проходить етапи від переважання базової функції промислового виробництва через зростання сектора послуг, поєднання торговельної, житлової та

виробничої нерухомості до активного вбудування в глобальну ієрархію міських центрів. Ініційований розвиток включає обґрунтування, прийняття та реалізацію управлінських рішень щодо зміни кількісних та якісних параметрів агломерації та її складових. При цьому враховуються такі чинники розвитку: наявність природних ресурсів; зручне географічне положення; чисельність населення; культурні, моральні цінності населення; розміри інвестицій; участь у міжнародній торгівлі; людський капітал і його накопичення; науково-технічний прогрес. Одним із найважливіших чинників соціально-економічного розвитку міської агломерації є виробнича, соціальна, інституційна інфраструктура. Найважливіша роль належить виробничій інфраструктурі – транспорту, зв'язку, матеріально-технічному постачанню, об'єктам електроенергетики. Таким чином, управління ініційованим розвитком міської агломерації має здійснюватися з урахуванням певних закономірностей щодо забезпечення ефективного розміщення виробництва; ринкової спеціалізації й комплексного використання потенціалу; раціонального розподілу праці [3]. При цьому слід урахувати, що управління складною динамічною системою, до якої відносяться міські агломерації, включає управління функціонуванням і управління розвитком [2].

Нині в Україні відбувається посилення ролі і значущості ряду великих регіональних центрів, що реалізують різноманітні функції, мають значний економічний потенціал, чинять істотний вплив на функціонування прилеглих територій, які можуть і повинні розвиватися як центри формування глобального економічного простору, забезпечуючи гармонійну інтеграцію регіонів зони свого впливу в глобальну економіку. Висока концентрація усіх видів ресурсів і розвинена матеріальна і нематеріальна інфраструктура забезпечує можливості організації транспортних потоків, бізнес-процесів, політичних, інформаційних, освітніх, культурних заходів.

Таблиця 1.

Показники оцінки міри включеності міста в систему глобальних взаємозв'язків (по підсистемах інфраструктури)

Інфраструктура	Показники
1	2
Екологічна інфраструктура	кількість викидів шкідливих речовин в атмосферу; кількість речовин, що перевищують гранично допустиму концентрацію в атмосфері; середні концентрації зважених речовин в атмосфері; доля забруднених стічних вод в загальному об'ємі сбросу стічних вод; поточні витрати на охорону довкілля; площа зелених насаджень, % від загальної площі міських земель; кількість представництв великих екологічних організацій
Соціальна інфраструктура	кількість діючих установ культури і мистецтва; кількість акредитованих установ вищої професійної освіти; кількість торговельно-розважальних комплексів; кількість точок іноземних мереж підприємств громадського харчування; кількість магазинів іноземних роздрібних мереж; кількість готелів; кількість ресторанів, кафе, барів.

1	2
Технологічна інфраструктура	наявність міжнародних аеропортів; кількість відділень найбільших авіакомпаній; кількість зарубіжних міст, в які здійснюються рейси з міста; кількість великих трас, що проходять через місто; наявність порту; кількість торговельно-виставкових центрів, комплексів; кількість бізнес-центрів
Інституціональна інфраструктура	кількість дипломатичних і консульських представництв; кількість представництв спеціалізованих об'єднань міст; міра політичного впливу глави міста; рівень розвитку інститутів ринкової економіки; кількість інформаційних заходів (виставки, ярмарки); наявність програмних документів, що визначають напрями розвитку міста
Організаційна інфраструктура	наявність товарних і фондових бірж; кількість відділень іноземних дочірніх банків; кількість представництв найбільших інвестиційних компаній; кількість представництв найбільших консалтингових компаній; кількість представництв найбільших страхових компаній; кількість представництв найбільших компаній у сфері аутсорсингу; кількість представництв найбільших оцінних компаній
Інформаційна інфраструктура	міра присутності в англійськом сегменті мережі Інтернет; міра присутності в матеріалах провідних англійських ЗМІ; кількість представництв ключових телекомунікаційних компаній; кількість представництв найбільших компаній в області інформаційного кабельного телебачення; середня швидкість передачі даних по оптоволоконних кабелях

Цілеспрямований розвиток міської агломерації створить передумови для підвищення конкурентоспроможності прилеглих територій, стабільного припливу інвестицій в економіку, ефективного управління транснаціональними потоками товарів, послуг, капіталу.

Одним з недоліків проектів розвитку урбаністичних систем, що розробляються в Україні, являється їх механістичність, обумовлена недооцінкою того факту, що мегаполіси, особливо глобальні міста з високою мірою інтеграції в систему транснаціональних зв'язків, є складним феноменом, розвиток якого відбувається під впливом значної кількості чинників і параметрів зовнішнього середовища.

Відносно міської агломерації України необхідно оцінити потенціал їх інтеграції в глобальну економіку і доцільно виробити їх угруповання. У зв'язку з тим, що в даному контексті міська агломерація є джерелами конкурентоспроможності України, цілеспрямоване і інтенсивне формування системи великої міської агломерації, інтерфірованої в систему глобальних взаємодій шляхом підтримки і розвитку, в першу чергу, міст з найбільш високим потенціалом інтеграції, є стратегічно важливим завданням.

Комплексна оцінка підсистем інфраструктури міських агломерації дозволяє не лише ідентифікувати міста, що мають найбільший потенціал інтеграції в глобальну економічну систему, але і виявити відмінності між містами за окремими показниками або сферами, визначити найбільш перспективну функціональну специфіку окремого міста з урахуванням рівня розвитку кожної з

підсистем інфраструктури, що створює передумови для підвищення ефективності регіонального планування.

Міста, що мають найбільший потенціал інтеграції, в перспективі можуть і повинні стати ключовими вузлами формованого нового опорного каркаса просторової організації території України, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності регіонів країни і їх ефективну інтеграцію в глобальну економічну систему. Реалізація цього завдання сприятливо позначиться на просторовій організації національного господарства.

Специфіка ситуації в регіональній економіці сучасної України полягає в акценті на розвиток регіональних метрополій, що є найбільшою міською агломерацією з розвиненою галузевою структурою, має інноваційні і людські ресурси, претендують на провідну роль в організації мезоекономічного простору і інтегруючих свої регіони у світову економіку.

На основі визначення метрополізації, як територіально-господарського процесу, що полягає у випереджаючому зростанні економічного потенціалу регіональних столиць і встановлення досить жорсткої залежності між містом і його великою периферією, що розширюється, а також основних функцій метрополісу, слід виділити етапи формування регіональних метрополій (рис 1).

При оцінюванні основного змісту і результатів формування регіональній метрополій, слід звернути увагу на поняття потенціал агломерування, як категорії, що характеризує можливість розвитку міської агломерації при використанні усього комплексу територіальних ресурсів, вигод економіко-географічного положення, оптимальному розподілі функцій між суб'єктами міської агломерації в цілях підвищення конкурентоспроможності міської агломерації і регіону в цілому, поліпшення якості життя населення.

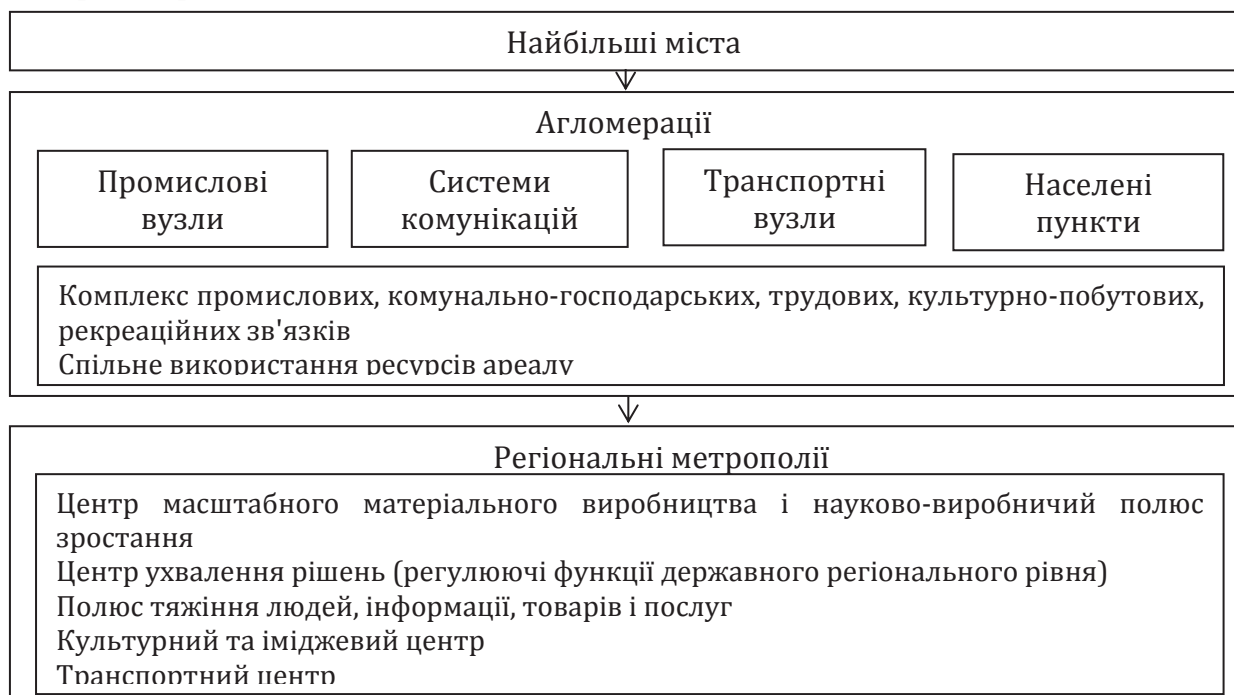

Рис. 1. Етапи формування регіональних метрополій

Ресурси міської агломерації, з одного боку є основним джерелом формування потенціалу, а з іншого боку - результатом господарської діяльності самої території і, отже, продуктом реалізації самого потенціалу. Тому потенціал агломерування - це економічний феномен зумовлений функціональною структурою, що склалася, міська агломерація, що знаходиться в постійному розвитку за допомогою формування нових функцій і їх поєднань, і відтворююча ресурси для своєї подальшої реалізації.

Особливості реалізації потенціалу агломерування на мезорівні проявляються в зв'язаному розвитку регіональної метрополії і оточення регіону. Процес реалізації потенціалу агломерування і аспекти його прояви представлені на рис. 2.

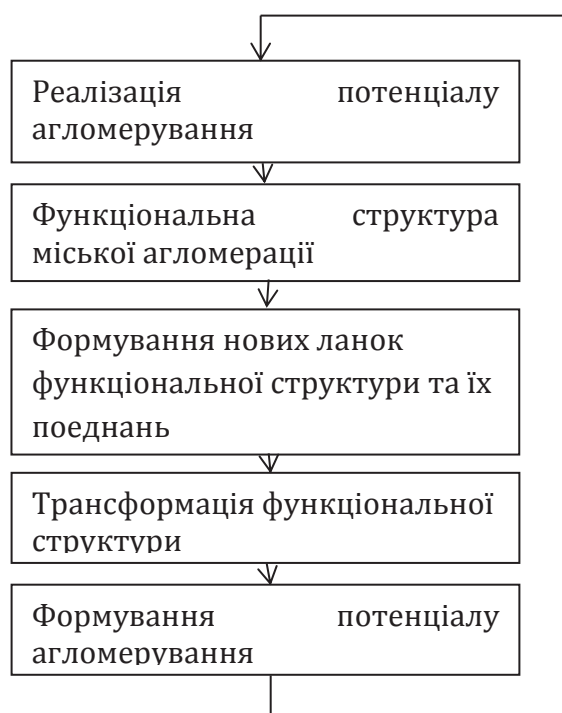

Рис. 2. Процес реалізації потенціалу агломерування міської агломерації

Процес агломерування розглядається як природний (збільшення інтенсивності міграційних потоків між містом-центром і периферійними територіями, розміщення на території певного типу інфраструктур), тобто який проходить і без втручання органів влади. Але для того, щоб максимально використовувати ефект розвитку агломерації для більших територіальних утворень (регіону, країни, макрорегіону), а також понизити негативні дії агломерації на розвиток інших територій, необхідно вибудовувати систематичну державну політику відносно розвитку міської агломерації.

Наявність державної політики відносно міської агломерації стає особливо значущо в сучасних умовах, які характеризуються:

– переходом до постіндустріальної фази розвитку, в якій домінуюче положення займають сфери діяльності, пов'язані з наданням інтелектуальних

послуг (фінансових, освітніх, юридичних, рекламних і так далі) і розробкою інноваційних технологій;

– розвитком системи глобального розподілу праці, в якій функціоналізація територій, у тому числі міст і міської агломерації, відбувається відносно глобальних економічних процесів.

Розвиток міста проявляється у такій важливій формі, як урбанізація. Виділяються чотири її послідовних рівня (фази) [4]. Перша фаза – це концентрація населення та продукції в невеликих міських поселеннях; друга фаза – паралельне протікання процесів концентрації й деконцентрації поселенських систем, поява промислово-міських агломерацій; третя фаза – метрополізація поселенських систем, розвиток міських агломерацій і функціональної інтеграції; четверта фаза – мегаполізація поселенських систем, поява ознак просторової й функціональної інтеграції, що приводить до формування мегаполісів.

Цей процес привів до формування «світових», «глобальних» міст.

Наявність на території країни міської агломерації, світових міст, що мають ознаки, і, відповідно, що претендують на управління процесами соціально-економічного розвитку території (не пов'язане з адміністративними межами регіонів, країн), стає одним з чинників загальної конкурентоспроможності країни. У основі виділення міської агломерації як центрів просторової організації країн і економічних макрорегіонів лежить принцип незбалансованості економічного розвитку територій.

Висновки. Великі міста здатні функціонувати на основі принципів самоуправління, володіння та розпоряджання майновою власністю, що їм належить. Механізм використання цих елементів правових відносин залежить від суспільно-історичних умов, дію яких необхідно враховувати при аналізі проблем тих чи інших поселенських одиниць.

Функціонування міських агломерацій здійснюється в результаті складної взаємодії системних та одиничних факторів. Тому врахування такої взаємодії є важливим методологічним заходом при аналізі міста як цілісної структури, виокремлення з неї елементів, що стимулюють розвиток великого міста, здатного забезпечити суспільні потреби і підвищити рівень життя населення.

Існує необхідність формування нових підходів до управління розвитком міських агломерацій, які були б орієнтовані на поточні та майбутні потреби населення і бізнесу. При цьому доцільним є врахування складності міських агломерацій як об'єктів управління та забезпечення узгодженої взаємодії між усіма складовими системи в процесі функціонування й розвитку. Особливо це стосується взаємодії між територіальними громадами в рамках агломерації.

Подальших досліджень потребують питання обґрунтування факторів внутрішнього і зовнішнього впливу на розвиток міст і агломерацій, методів та інструментів реалізації завдань щодо подолання економічних проблем розвитку

міських агломерацій, пов'язаних із необхідністю згладжування диспропорцій у розвитку території, формуванням системи показників для оцінки соціально-економічного розвитку міст і агломерацій в Україні, подоланням обмеженості територіальних ресурсів, реалізацією інфраструктурних проектів.

Список використаних джерел

1. Аверкина М. Ф. Забезпечення стійкого розвитку міст та агломерацій: теорія, методологія, практика: монографія/М.Ф. Аверкина. – Луцьк: Луцький НТУ, 2015. – 496 с.
2. Богачов С. В. та ін. Економіко-правові проблеми розвитку великих міст та агломерацій в Україні: [монографія] / С.В. Богачов, М.В. Мельникова, В.А. Устименко та ін. – Харків: Видавництво «НТМТ», 2015. – 247 с.
3. Зінченко Т. Є. Концептуальні основи формування міських агломерацій [Електронний ресурс] / Т. Є. Зінченко // Ефективна економіка. - Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1204.
4. Назарко А. Т. Міські агломерації в Україні: проблеми правової інституціоналізації / А. Т. Назарко // Актуальні проблеми держави і права. - 2011. - Вип. 61. - С. 144-150.
5. Сиройч Здислав. Эволюционное развитие городских агломераций / Здислав Сиройч. - К. : Объединенный ин-т экономики НАН Украины, 2005. - 209 с.
6. Тищенко О. П. Ресурсний потенціал міських агломерацій: проблеми ефективного управління / О. П. Тищенко, Н. В. Присяжнюк // Економічний часопис-XXI. - 2013. - № 9/10 (2). - С. 3-6.

УДК 334.72

Семенча И. Е., д.э.н., профессор,
Резник А. И.

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара

КОНКУРЕНТНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА БАНКОВ С ИНОСТРАННЫМ КАПИТАЛОМ НА УКРАИНСКОМ БАНКОВСКОМ РЫНКЕ

В статье выявлено место банков с иностранным капиталом в банковской системе Украины, выяснено, что основные факторы, которые влияют на конкурентные преимущества банков с иностранным капиталом в Украине, - это финансовая и нефинансовая поддержка от иностранных материнских структур. Проведено оценивание корпоративной культуры банков с украинским капиталом и банков с иностранным капиталом, выявлены основные недостатки уровня её формирования в банках.

Ключевые слова: банки с иностранным капиталом, банки с отечественным капиталом, конкурентные преимущества, корпоративная культура.

Підписано до друку 12.06.2017. Формат 60x84¹/₁₆. Папір офісний. Гарнітура Cambria.
Друк цифровий. Ум.друк.арк 16,97. Наклад 100 пр.

Друк та палітурні роботи:
«Центр інформаційного забезпечення та редакційно-видавничої діяльності ВІЕМ»
43020, Україна, Луцьк, вул. Електроапаратна, 3